

Dum proksimume kvin jaroj mi estas Esperantisto; dum la tuta tempo mi amegis la lingvon, sed neniel faris propagandon. Kial ne? Ĉar mi ne povis; mi ne komprenis min mem. Tial mi ne sciis propagandi. Nepe, ekzistas oficiala provizo da argumentoj, sed ili ne efikas sur min, do mi ne povas uzi ilin. Se ..... ĉiuj homoj posedus Esperanton, oni povus uzi la lingvon por internaciaj rilatoj, nepe. Sed miaj rilatuloj ne posedas Esperanton kaj mi devas aĉumi per la Angla aŭ la Germana. Ĉi fakton mi agnoskas, tamen mi amegas Esperanton. Kial? Ni vidu.

La problemo de Zamenhof.

Generale oni scias kial *Zamenhof* konstruis Esperanton. Li ofte vidis intergentajn kverelojn en sia naskiĝurbo, kaj volis forigi ilin. El tiu volo naskiĝis Esperanto. Ĉu la rilato inter kaŭzo kaj efiko estas klara? Ne; komuna lingvo ne donas pacon, — la Esperantistoj multe kverelis.

Por kompreni la laboron de *Zamenhof*, oni devas scii la diferencan inter scienco kaj arto. La scienco logike ordigas la tutan homan scion, ĝi kontrolas la necesajn vortojn, ĝustigas ilin, ktp. La scienco komprenas, kaj ordigas la komprenataĵojn. En la scienco ĉio estas direbla.

La arto diras la nedireblan. Neniu scienco estas perfekta kaj preta. Per sciencaj vortoj kaj metodoj oni povas diri nur la komprenitaĵojn. La arto esprimas la nekomprentatan. Ĝi sugestas ĝin per la formo de statuoj, ĝi iometumas ĝin per la sonalternado de prozaj, per la ritmoj kaj rimoj de poemo. La arto diras la nedireblan kaj per tio faras ĝin direbla; oni nur citu la artiston. Estas scienca tasko, diri la saman per sistemaj vortoj.

Zamenhof estis artisto, li sciis la solvon de problemoj, tamen la solvo por li estis nedirebla. Li donis solvon en formo de artaĵo. Ĉiu artisto modlas krudan materialon. Skulptisto faras statuon el ŝtono; poeto faras poemon el la kruda lingvo. Por prozisto kaj poeto la lingvo estas materialo; *Zamenhof* arte (do: kiel artisto) faris lingvon el la kruda internacia vortprovizo. Esperanto estas la artaĵo de *Zamenhof*. Per tiu artaĵo li diras ion nedireblan. Kion?

Zamenhof mem ne sciis kion. Multajn jarojn li parolis pri la interna ideo, sed ne povis precizigi. Fine la interna ideo ricevis pli klaran formon: estiĝis la homaranismo. „La solvo de la milita problemoj estas la homaranismo”.

Ĉu tiu sentenco estas la prediko de Esperanto? Ne. *Zamenhof* publicis sian homaranismon nur inkognite post longa hezito. Li sentis ke la homaranismo povas endanĝerigi la mesaĝon de Esperanto. Multaj Esperantistoj malakceptis la homaranismon; ankaŭ ili sciis ke Esperanto havas propran internan ideon, kaj homaranismon havas alian.

Verŝajne ni devas konkludi ke *Zamenhof* neniam komprenis la esencon de sia artaĵo, same kiel la plimulto el la artistoj.

Mia propra problemoj.

Kial mi estiĝis Esperantisto? Denaske mi estis ano de religia grupo, kiu estiĝis dum la 19a jarcento. Ĝi estas ortodoksa, t.e. ĝi opinias principe konti la veron. Nur la detalojn oni devas prilabori. Fakte parto el ĝiaj opinioj apartenas al la 19a jarcento, parto al la 16a, alia parto venas el pli fruaj epokoj. Anime mi estis forte ligita al la grupo; per la sama animo mi estis ligata al la scienco, kiu ofte malpravigas la grupon. La malakordo inter ambaŭ donis al mi grandan mensan streĉon, kiun mi klopodis solvi per studado de teologio. Tiel mi volis akordigi sciencan kaj dogmaron, forigante la balaston.

La komenco de teologia studo estas la Hebrea lingvo. Tiu lingvo fariĝis por mi simbolo de la doktrina haoso, kaj mi ne povis lerni ĝin. El tiu situacio mi rifuĝis al Esperanto, por mi simbolo de la nepra volo atingi klarecon. Post ses semajnoj mi verkis artikolon pri: la scienca tasko de Esperanto el konteoria vidpunkto (kiun mi poste pligrandigis kaj publicis, *Sc. Rev.* 2, 2). La studado de la Hebrea bone progresis post forigo de la interna streĉo.

Ĉu la nepra volo atingi klarecon, estas la esenco de Esperanto? Ne, mi klare konscias pri la homligaj trajtoj de Esperanto. Nur post kiam mi lernis Esperanton, tiuj trajtoj kaptis min.

Sintezo.

El du problemoj oni povas veni al Esperanto. Ambaŭ vidigas kvaliton de ĝi. Kune ili diras ke *oni intergentajn pacon kaj komprenon nur povas atingi per la nepra volo akiri simplan klarecon*.

Tiun mesaĝon la naturalistoj ne komprenis. Ankaŭ iliaj lingvoprojektoj havas internan ideon, nome ke lingva ĉarmo postulas malklarecon. Ŝajne ili pravas. Ofte malklaraĵoj estas karaj por la homa animo. Se iu alia purigas tiajn malklaraĵojn for, la animo protestas, kaj nomas la purigiston malvarma logikulo.

Sed fakte la naturalistoj ne pravas. Malklaraĵoj estas ĉarmaj por la animo nur en siaj historiaj kadroj. Novkonstruitaj malklaraĵoj estas nur ĝenaj. Por multaj lingvistoj la vortoj el kelkaj lingvoj estas ĉarmaj, ĉar ili konas ties naturajn kadrojn; por laikoj temas nur pri ĝenaj senkoloraĵoj.

Tamen la laboro de la naturalistoj memorigas pri esenca trajto de Esperanto: intergenta paco postulas ne nur interkomprenon, sed ankaŭ komunan animan fonon. *Zamenhof* ne celis fari klaran logikan lingvon; li nur komprenis ke simpla klareco estas nepra kondiĉo, tial li faris la lingvon simpla kaj klara. Tamen celkonscie li faris ĝin hejma por la animo. Li sciis ke homoj amas ne per la logiko sed per la animo. La komuna lingvo devas doni al la animoj la eblon esprimi sin. Tial la lingvo estu ne nur logike klara, sed ankaŭ anime klara. Tia *Zamenhof* faris Esperanton. Mi supozas ke la Idistoj forgesis tion.

Konkludo.

Jene ni povas kapti esencan trajton de Esperanto: Intergentajn pacon kaj komprenon oni povas atingi nur per la nepra volo akiri, simplan klarecon, logike kaj anime.

Tio signifas ke oni formetu siajn malklarajn ĉarmaĵojn; ĝi ankaŭ signifas ke neniu alia volas aŭdigi siajn ĝenajn malklaraĵojn.

Gravan trajton mi ankoraŭ devas aldoni: Esperanto ne difinas kio estas ĝenajo kaj kio ne estas tia: ĉiu rajtas fari novan vorton aŭ esprimon laŭ sia bezono; ĉiu rajtas esprimi sin tute, senbare. Esperanto estas neŭtrala; ĝi nur demandas ke oni konscie uzu novan terminon. Oni ne faru tion pro mensa malviglo.

Esenca mesaĝo de Esperanto estas ke interpopola kompreno estas ebla nur, se ĉiu tiom malligis sin de siaj mensaj enhavoj ke li libere povas juĝi pri ilia ĉiuhoma valoro.

La Esperantisto malligas sin de siaj opinioj ĉar li devas traduki ilin en klaran lingvon; konscie kaj libere li devas juĝi ĉu la traduko estas klara, ĉu la vortoj estas taŭgaj.

Por internaciaj rilatoj oni ankaŭ povas uzi la Anglan. Fakte oni faras tion. Evidente tio estas ebla, kvankam ne facila. Sed la Angla ne igas nin kontroli, ĉu la penso estas klara; ĝi nur postulas ke la esprimmaniero estu laŭ Angla kutimo. La Angla postulas ke oni siajn proprajn malklaraĵojn anstataŭigu per Anglaj malklaraĵoj. Esperanto petas nur ke oni esprimu sin klare, do konscie kaj senbalaste.

Esperanto ne nur predikas tiajn parolojn, ĝi ankaŭ donas la hejmon por la animo, en kiu ĝi povas vivi ĉe tiuj veraĵoj. Per Esperanto oni povas fari la mesaĝon por si reala. Tamen oni devas ne nur loĝi en hejmo, oni ankaŭ devas iri el la hejmo por labori; t.e. oni devas trovi distancon de la hejmo. Tio estas ebla nur per kompreno. Ju pli bone oni komprenas la esencan de Esperanto, des pli bone oni povas propagandi ĝin. Nia devizo estu: **Pensu kaj sentu klare per Esperanto.**

616-006

KION ONI EFEKTIVIGIS PER LA ESPLORADO PRI LA KANCERO?

de D-ro Peyton Rous; disradiigita parolado, presita en la „*Listener*“ de la 24-a de Julio, 1952, p. 138. Kun permeso de la verkinto kaj de la redaktoro tradukis T.L.C.B.

Oni ne komprenis la efektivan naturon de la kancero ĝis ĉirkaŭ la mezo de la deknaŭa jarcento. Tiam la homo unue komprenis, ke lia korpo, kiel ankaŭ la korpo de ĉiuj superaj bestoj kaj kreskaĵoj, konsistas el miriadoj da etaj vivantaj ĉeloj tre divers-specaj kaj kun tre diversaj kapabloj, ĉiuj akorde laborantaj super siaj diversaj taskoj, kaj tiel funkciigantaj la organismojn. Baldaŭ poste oni eltrovis, ke la multspecaj tumoroj, inkluzive la kancerajn, ankaŭ konsistas el ĉeloj kaj estiĝis per ilia multiĝo. Plue oni konstatis, ke

tiuj ĉeloj ne estas enstrudigintoj el ekstere, sed devenis de normalaj ĉeloj iel strange ŝanĝitaj. Post la ŝanĝo ili ekmultiĝas, kaj ili multiĝas jam ne nur proporcie al la ordinara eluziĝo, sed persiste, tiel estigante la bulojn, kiuj nomiĝas tumoroj. Plue, ili perdas sian antaŭan bonordan rilaton al la tutaj de la korpo, malpli bone plenumas siajn taskojn antaŭajn, kaj ofte tute ĉesas funkcii.

Diversaj specoj de tumoroj.

La ironia termino „*benigna*“ aplikiĝas al tiuj tumoroj, kiuj daŭre restas en la sama loko kaj kreskas malrapide per pligrandiĝo de sia propra maso, kaŭzante malutilon nur pro sia grandeco. Tiaj kreskoj eble povas fariĝi grandegaj, sed la plimulton el ili oni povas forigi ne kaŭzante malutilajn sekvojn. Tamen ili meritas nomiĝi „*benignaj*“ nur kompare kun tiuj kreskoj, kiuj nomiĝas „*malignaj*“.

Ĉi tiuj estas la kanceraj. Ili estas multe pli diversaj, kaj oni multe malpli facile povas antaŭdiri, kiel ili kondutos individue. Ili kreskas ne nur per amasiĝo de ĉeloj sed per invadado kaj detruado de najbaraj histoj, kaj ili estiĝas senordajn masojn, en kiuj ili mem malprosperas. Malfeliĉe tro ofte okazas, ke kelkaj el la ĉeloj penetras en la sangajn aŭ limfajn angiojn, forokazas, ke kelkaj el la ĉeloj penetras en la sangajn aŭ limfajn angiojn, forportiĝas en la fluoj, kaj, loĝante kaj multiĝante en viv-organoj, estiĝas pluajn similspecajn kreskojn. Tio estas por la korpo gravega katastrofo, kaj eble decidos ĝian sorton. La ĉeloj de la plej malbonaj kanceraj similas al kanaj-laro furioze kureganta tra la societo, en kiu ili loĝas, pereigante tiun societon, — t.e. la tutan korpon, — kaj akcesore ankaŭ eĉ sin mem. Kaj la korpo, simile al birdo, kiu havas kukolidon en sia nesto, donas ŝirmon kaj nutraĵojn al la detruanto. Efektive ĝi faras eĉ pli ol tion, kelkfoje estiĝante novajn sangangiojn por satigi ĝiajn bezonojn, kaj konstruante novajn histojn por ĝin subteni. Ĉio ĉi tio ja estus sufiĉe malbona, se nur unu speco de tumoroj estiĝus el unu speco de normala ĉelo, sed plurspecaj kreskoj eble povas estiĝi el multspecaj ĉeloj; kaj individuaj tumoroj samspecaj ofte malsimilas laŭ duagrada maniero. Plue la modifitaj ĉeloj ofte ekspluatas kapablojn kiujn havas, kaŝitaj, normalaj ĉeloj el la speco, el kiu ili devenis, per tio kvazaŭ malkaŝante siajn plej malbonajn trajtojn.

Dum kvindek jaroj sciencistoj spertis, ke estas pli ol sufiĉa laboro eltrovi ĉion ĉi tion, ekkompreni kiel rekoni kaj distingi tumorajn de ĉiu speco, kaj — afero, kiu estas multe pli urĝa — konstati, kion farus ĉiu speco, se oni ne malhelpus, kaj kiom da karno oni devas eltranĉi, por certiĝi, ke oni sukcesos forigi la tumoron, se tia operacio estas necesa. Tia scio estis altvalora dum la epoko ne tre malproksima, kiam la kirurgo povis nur malmulton entrepreni sen risko de morto. Sed eĉ nuntempe, kvankam por li la ŝancoj de sukceso jam estas ampleksaj, kaj li povas uzi ŝimajn antisepsilojn (*antibiotics*¹) por

1) Eble „*antibioziloj*“ oni povus nomi kuracilojn, (el kiuj la plej fame konata estas la penicilino), kiuj estas farataj el ŝimoj. Briquet difinas la „*antibiozon*“ kiel „mortigon de patogenaj bakterioj per nepatogena.“